

PRIKAZI KNJIGA

David Shambaugh, **CHINA GOES GLOBAL: THE PARTIAL POWER**
Oxford University Press, New York, 2013, p. 432

Knjiga Davida Shambauga pod naslovom *Globalni put Kine: Nepotpuna sila (China Goes Global: The Partial Power)* objavljena je 18. februara 2013. godine u Njujorku, u izdanju Oxford University Pressa i predstavlja drugu stranu priče o kineskom usponu u svetskoj politici i povećanju kineske globalne moći. Umanjujući značaj kineskog uspona na međunarodnoj sceni Shambaugh objašnjava svoje viđenje kineskog globalnog prisustva: povećanje njenog ekonomskog prisustva u svetu, povećanje njenog kulturnog uticaja, „meke moći”, njene diplomatske aktivnosti i njen novi značaj u upravljanju globalnim institucijama. Nakon više od trideset knjiga koje je napisao ili uređivao, ova knjiga predstavlja samo jednu u nizu od nekoliko knjiga koje je autor napisao o Kini. Prof. David Shambaugh je inače bivši urednik *The China Quarterly*, profesor političkih nauka i međunarodnih odnosa i direktor kineskog programa na Džordž Vašington Univerzitetu u Vašingtonu.

Studirajući u ovoj dalekoj azijskoj zemlji, Shambaugh je imao prilike da Kinu gleda u trenutku kada je koračala „putem od hiljadu milja”, reformisala se i menjala, kako bi od zemlje trećeg sveta postala ovo što je danas – članica G-20, pa i jedini mogući izazivač SAD kao

dominantne globalne supersile. Kao primarni izvor u pisanju knjige poslužilo mu je višegodišnje istraživanje i stotine urađenih intervjua.

Knjiga se sastoji iz osam poglavlja: razumevanje kineskog globalnog uticaja, kineski globalni identitet, kinesko globalno diplomatsko prisustvo, Kina i globalno upravljanje, kinesko globalno ekonomsko prisustvo, kinesko globalno kulturno prisustvo, kinesko globalno bezbednosno prisustvo i suočavanje sa globalizovanim Kinom. Obiljem podataka i ponekom anegdotom iz svog ličnog iskustva, Shambaugh sve vreme pokušava da objasni zašto Kinu smatra „nepotpunom” silom (*The Partial Power*). On prevashodno pokušava da objasni ovaj pojam. To čini tako što se fokusira manje na kineski „vertikalni” rast – njen nagli porast BDP i povećanje vojne sofisticiranosti, a više na njeno „horizontalno” širenje uticaja na ostatak planete. Stoga se veći deo knjige bavi sektorskom analizom globalnog uticaja Kine i njenim globalnim prisustvom duž pet različitih dimenzija: diplomatija, globalno upravljanje, ekonomija, kultura i vojna sila. Kada je reč o diplomatiji, autor tvrdi da je Kina reaktivna, usamljena sila koja ima mnogo saradnika, ali bez pravih saveznika i prijatelja. Iako je njen domet nesporno

globalan, u isto vreme je i vrlo plitak, jer, iako je Kina član svih većih međunarodnih organizacija, ona je pasivna, niti traži niti prihvata liderstvo u bilo kakvom većem međunarodnom projektu, što je neophodno ukoliko neka država želi da postane supersila. Nedovoljno integrisana u globalni poredak, Kina nema svest o globalnim javnim dobrima i društvenoj odgovornosti. Iako je njen ekonomski i vojni rast nesporan, ona već dugo ne prihvata preovlađujuće zapadne protokole. kako bi postigla svoje ciljeve, Shambaugh savetuje Kini pragmatično razmišljanje i dolazak kompromisom do najpametnijeg rešenja. On smatra da je kineska spoljna politika borbena i reakcionarna, vođena gotovo isključivo unutrašnjom politikom. Većina resursa koji su uloženi u privredne aktivnosti u inostranstvu su veoma ograničeni i uglavnom su, kako tvrdi Shambaugh, propali, osim u Africi. U bezbednosnom smislu, za razliku od SAD, Kina nema mrežu globalnih baza i saveza, a, kako tvrdi Shambaugh, nije čak ni dominantna sila u svom regionu. Uprkos dvocifrenom povećanju vojnog budžeta, kineska vojska jednostavno ne može da projektuje moć izvan svog regiona. On čak odbacuje i tvrdnje o globalnom kineskom prisustvu, argumentujući time da Kina ima „vrlo malo uticaja u globalnim kulturnim trendovima, minimalnu meku moć i ne tako dobar međunarodni imidž”. Naravno, Shambaugh sve to argumentuje i potkrepljuje činjenicama i analizama, često veoma fascinantnim. On eksploatiše širok spektar ranije neiskorišćenih izvora. Međutim, njegova tvrdnja da je Kina „nepotpuna” sila ostaje nepotkrepljena. Pre svega jer je ona u sferi ekonomije vrlo

jaka sila, a sa ekonomskom moći rastu i druge – vojna, kulturna, diplomatska. Možda ne automatski, ali ekonomska moć definitivno predstavlja osnovu za sve druge vrste moći. On je svestan toga da se „meka moć” ne može izvesti iz siromaštva. Dvoumeći se oko toga gde se tačno Kina ekonomski nalazi, poglavlje o kineskom globalnom ekonomskom prisustvu počinje impresivnom statistikom. Kaže da je u poslednje dve decenije Kina imala 40 procenata globalnog rasta, da je najveći energetska potrošač, najveći izvoznik na svetu i nosilac najvećih svetskih deviznih rezervi. Po njemu, ona će povećati svoje investicije u inostranstvo u narednim godinama, a već sada je počela da razvija kompanije sa pravim globalnim dometom i globalnim brendovima u sferi telekomunikacija i kućnih aparata. Međutim, on u skladu sa svojom tvrdnjom ipak ostaje pri tome da je Kina „samo delimično ekonomska sila”. Njegovi dokazi za to su tanki. Po njemu Kina ima nedovoljno razvijen finansijski sektor, što možda i nije tako loše imajući u vidu probleme na Zapadu. Pored toga Kina ima samo nekoliko vodećih multinacionalnih korporacija i „peti je po veličini investitor u inostranstvu”. Pre trideset godina, uloga Kine u globalnim poslovima izvan svog neposrednog istočnoazijskog okruženja definitivno je bila manja, imala je malo geostrateške moći. Danas, međutim, širenje ekonomske moći omogućilo joj je da proširi svoj domet praktično svuda – od mineralnih rudnika u Africi, preko valutnih tržišta na Zapadu, do naftnih polja na Bliskom istoku, agrobiznisa u Latinskoj Americi i u fabrikama istočne Azije. Deng Sjaoping je napravio ogromne promene reformama započetim 1978.

godine. Politika „četiri modernizacije” dovela je do visokog nivoa ekonomskog rasta koji je privukao svetsku pažnju. Ali Shambaugh ističe da ovaj trend se možda neće nastaviti. Po njemu, veći deo rasta bio je zasnovan na jeftinoj radnoj snazi i robnoj razmeni. Da bi se prešlo na sledeću fazu i izbegla zamka srednjeg dohotka, Kina će morati da se inovira. Autor se u knjizi u velikoj meri oslanja na analizu moći Džozefa Naja, po kome suština moći leži u pretvaranju resursa u uticaj. Shambaugh tvrdi da Kina ima sve veće globalno prisustvo i ogroman potencijal da postane istinska globalna sila. Njeni kapaciteti će se verovatno povećavati, ali se to neće automatski odraziti na moć, pa čak ni na uticaj, niti će to biti garancija da će ona uspeti da pretvori svoj potencijal u moć. Razlog za to, po njemu, treba tražiti u duboko ukorenjenom osećanju nacionalne podvojenosti. Hiljadu godina Kina je sebe doživljavala kao Srednje kraljevstvo. Na početku XIX veka to se promenilo. Poniženja koja su Kinezi trpeli vek i po od strane Japana i Zapada, za posledicu su imala dugotrajno ukorenjen osećaj nepravde i to da je kineska vlada počela na međunarodni poredak da gleda sa skepticizmom, pa čak i neprijateljstvom. Kad se na to doda podeljenost kineske elite po pitanju identiteta i vrednosti koje bi Kina trebalo da predstavlja u svetu, potpuno je logična nekoherentnost među donosiocima odluka. Ona predstavlja jednu od najvećih prepreka za efikasno vršenje vlasti, što samo govori o tome kako kriza identiteta na kraju utiče i na spoljnu politiku koju Shambaugh opisuje kao „zbunjujuću”. „Peking je ponekad agresivniji, ponekad kooperativniji. Ponekad ima jasne ciljeve, ponekad stoji sa

strane”. Stoga ne čudi tendencija Pekinga da na svaki problem gleda cost-benefit analizom.

Iako je uspon Kine „velika priča našeg doba”, Shambaugh je knjigu „China Goes Global” posvetio upravo dokazivanju tvrdnje da uspon Kine i nije tako velika priča. Drugačija, ona predstavlja zanimljivo štivo za svakog koga zanimaju savremeni međunarodni odnosi. Tokom čitanja, sve vreme se nameće autorov zaključak da je Kina „nepotpuna” globalna sila – više glumac nego država sa realnom moći koja je u stanju da utiče na oblikovanje događaja i ishoda. Dovoljno je samo pogledati kinesko globalno bezbednosno i kulturno prisustvo. Po autoru, Kina ili nije pokušala (u slučaju vojnog prisustva), ili je pokušala i nije uspela (promovisanjem svoje meke moći) da proširi uticaj na globalnom nivou. Na pitanje: „Da li će Kina stvarno da preuzme svet?”, autor odgovara: „Ne u skorije vreme”. Da li će se to promeniti tokom vremena zavisice od unutrašnjeg razvoja u Kini, ali i od sveta, koji, po njemu, ima veliku ulogu u razvoju Kine. On tvrdi da su „elementi globalne moći Kine zapravo iznenađujuće slabi i veoma neujednačeni. Kina nije toliko bitna, i sigurno nije toliko uticajna”, a njeno tretiranje „eksplicitno kao pretnje je najsigurniji način da ona to stvarno i postane”. Ona izaziva strahopoštovanje, ali ne i duboko divljenje. „Nikada neće vladati svetom”. Pogrešno je čak i sugerisati da je svet, ili da će biti pod „liderstvom Kine”. Po njemu, iako se Kini ne mogu osporiti mnoga dostignuća na osnovu kojih je postala globalni akter, njen rast nije tako sveobuhvatan kao što se misli. Ispunjen je mnogim greškama i pogrešnim koracima te je Kina često više

zbunjena svojom novom globalnom ulogom nego sam Zapad. Autor smatra ideju da će Kina vladati svetom smatra „duboko preuveličanom i netačnom” i

dodaje da ona „mora da pređe veoma dugačak put pre nego što postane – ako uopšte postane – stvarna globalna sila”.

Sanja AREŽINA

Čedomir Štrbac, **AFRIČKI ZAPISI 1988–1992**, Altera, Beograd, 2013, str. 475

“Verba volant, scripta manent” (“Reči lete, zapisano ostaje”), ovom devizom vodio se jugoslovenski ambasador Čedomir Štrbac tokom diplomatske službe u Gabonu, na rezidencijalnoj, a Ekvatorijalnoj Gvineji na nerezidencijalnoj osnovi, detaljno beležeći događaje u ovim državama, ali i celokupnom afričkom kontinentu krajem osamdesetih i početkom devede-setih godina XX veka. 25 godina kasnije pretočio ih je u knjigu „Afrički zapisi” 1988–1992, u izdanju Književno-izdavačke zadruge Altera, Beograd, 2013.

Susret sa Afrikom za mnoge još uvek „terra incognita” počinje na koricama knjige, oslikane tradicionalnim ornamentima ovog podneblja i idolima, onim umetničkim, ali i političkim – Nelsonom Mendelom, prvim crnim predsednikom Južne Afrike, sa afričkim mališanima i crvenim tepihom diplomatskog protokola u Librivilu. Ovaj afrički mozaik uvodi čitaoca u delo od 475 strana, podeljeno u 10 poglavlja u okviru kojih su 32 odeljka sa naslovima i podnaslovima i sažetim pregledom tema karakterističnih za svaki odeljak. Metodološki dobro koncipirano i hronološki postavljeno, što čitaocu omogućava lakše

snalaženje pri odabiru pojedinačnih događaja za čitanje ili analizu pojedinih događaja.

Svako ambadorsko mesto u svetu je profesionalni i lični izazov za jednog diplomatu, čime ambasador Čedomir Štrbac započinje svoja dnevna beleženja, i nosi unutrašnje dileme o ispravnosti odluke da se, u njegovom slučaju, iz oblasti naučnog radnika i univerzitetskog profesora prestroji u državnog činovnika i postane „intelektualac u fraku” (1988). Ispravnost njegove odluke potvrdili su događaji nastali ubrzo po njegovom stupanju na dužnost u Gabonu i Ekvatorijalnoj Gvineji (1989) – kraj hladnog rata i blokovske podele sveta, raspad SSSR i urušavanje socijalizma, uvođenje više-partizma u Africi (1990), i raspad SFR Jugoslavije (1992). Ovim je ambasador Štrbac postao „svedok istorije”, koji zatim analizom i komparativnom metodom upoznaje čitaoca sa stvarnim razmerama vanrednih događaja na međunarodnoj sceni, istovremeno i sam stičući diplomatsko iskustvo.

U drugom poglavlju, autor predstavlja zemlje službovanja, analizirajući njihovu socijalno-ekonomsku osnovu kao uslov